

Yard. Doç. Dr. Betül Parlak
İstanbul Üniversitesi
İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı

Çevirmenler Forumu **İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 8-9 Aralık 2005**

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Almanca, Fransızca ve İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dallarının ortak etkinliği olarak 8-9 Aralık 2005 tarihlerinde düzenlenen Çevirmenler Forumu bir ilke imza attı. Çevirmenler Forumu, Türkiye’de çeşitli çeviri alanlarında, farklı çeviri türleriyle çalışan çevirmenlerin hem alanla ve çeviri türleriyle ilgili sorunlarını, hem de bu bağlamda ortaya çıkan meslekleşme ve örgütlenme sorunlarını ele almayı hedeflemişti. Yoğun ilgi ve katılım ile gerçekleşen Forum, bu hedefini gerçekleştirmekle kalmayıp, pek çok yeni iletişim olanağına zemin hazırlayarak, farklı alanlarda çalışan çevirmenlerin, birbirlerinin sorunlarından haberdar olmalarını sağladı, böylece yeni işbirliği olanakları için de uygun bir ortam hazırlamış oldu. Bu iletişim fırsatının yanı sıra, yasal düzenlemeler, var olan mesleki örgütler ve dernekler, alanlara özgü kısıtlamalar ve sorunlar konusunda bilgi alışverişi sağlayarak öncelikli sorunlara ve üzerinde düşünülmesi gereken acil konulara dikkat çekilmesine öncülük etti. Akademik çeviri eğitiminin bu sorunların neresinde yer aldığına da değerlendirmesine olanak veren Çevirmenler Forumu, pek çok somut sorun ve gerçekten yola çıktığı için en azından tartışma ve diyalog açısından tümü kapsayıcı ve bütüncül bir bakış açısının ortaya çıkmasını sağladı.

Çevirmenler Forumu’nun çıkış noktası, değişik alanlarda çalışan çevirmenlerin birbirlerinden bağımsız meslekleşme ve örgütlenme girişimleriydi. Yaklaşık iki yıldır bir internet grubu olarak bir araya gelen Kitap Çevirmenleri Girişimi bir meslek örgütü kurmayı hedefliyordu. Ancak, kitap çevirmenlerinin Edisam ve Besam gibi, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununca kurulmuş meslek birliklerinde de telif hakları yasasıyla ilintili haklarını arayabiliyor olmaları bu yeni meslek birliği girişiminin sınırları ve kendine özgü yapısına dikkat çekmeyi gerekli kılmıştı. Çevirmenler Forumu’nun öncelikli amaçlarından biri de neden yeni bir meslek birliği sorusuydu. Üstelik çeviri alanında meslek birliği dışındaki örgütlenme biçimlerini kullanan kuruluşlar da

vardı. Çeviri Derneği de bunlardan biriydi ve kurulduğu günden itibaren tüm alanlarda çalışan çevirmenleri çatısında toplamayı hedefliyordu. Yazarlar Sendikası da kitap çevirmenlerine benzer olanaklar sunuyordu. O halde bu ayrı örgütlenme girişiminin temel gerekçeleri ve bu meslek örgütleri arasındaki farklılıkları ortaya koymak gerekiyordu. Toplantının temel amaçlarından biri bu olmasına rağmen tüm konuşmacılar sorunun değişik bileşenlerine dikkat çektiler ve bu temel soru konusunda net bir yanıt ortaya koyamadılar. Tüm çevirmenlerin tek bir çatı altında toplanması gerektiği çağrılarının yanı sıra, alanlara ve çeviri türlerine özgü örgütlenme girişimlerinin daha doğru olduğuna yönelik görüşler de bildirildi.

Kitap çevirmenlerinin yeni bir meslek örgütü kurma girişimlerinin temelinde (yani telif hakları temelinde kurulmuş meslek örgütlerinin birliktelik çağrısını yanıtlamayışlarının temelinde) yaptıkları işin, ortaya koydukları ürünün yasada işleme eser olarak tanımlanması yatmaktaydı. Foruma katılan diğer meslek birliklerinde telif haklarıyla ilgili sorunları gündeme getiriyor olmaları işleme eser sahipliğine dayalı bir meslek birliğinin henüz olmayışından kaynaklanıyordu ve kitap çevirmenleri girişiminin temel amacı bu boşluğu doldurarak doğrudan kendi sorunlarına yani “işleme eser” sahipliği ile ilgili konularına dikkat çekmekti. Bu nedenle birleşelim, bir çatı altında tüm sorunları dile getirelim çağrısı, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununca kurulmuş ve telif hakkını temel alan hak arayışları söz konusu olduğunda, yasal düzenlemeler açısından çok mümkün görünmemekteydi. Tartışmanın çıkış noktası bu olduğunda Forum’da “eser”, “işleme eser” ve eser sahipliği kavramları da tartışılmış oldu. Çeviri eser midir, değil midir? sorusunun yanı sıra, işleme eseri sadece yazınsal ve düşünsel çevirilerle kısıtlamak gerekir? soruları da tartışıldı. Foruma konuşmacı olarak katılan hukukçu Turgut Açar, akademisyen Ebru Diriker ile Sakine Eruz yasada “eser” ve “işleme eser” tanımlarının yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği üzerinde durdular. Kanımca da bu düşünce desteklenmelidir; bu toplantıdan esin alarak yasal düzenlemelerin ve tanımlamaların gözden geçirilmesi konusunda yapıcı bir biçimde görüş beyan etmek ve kamuoyu oluşturmak gerekiyor. Çünkü Edisam temsilcisi Tuğrul Paşaoğlu ve Doç.Dr. Sakine Eruz’un da belirttiği gibi telif eserler yasası her ne kadar hak sahibini koruyor gibi görünse de, bu yasanın uygulanmasının, bürokratlar tarafından yayımlanan yönetmelikler, tüzükler ve iç hizmet genelgeleriyle zorlaştırılması hak sahibini kolayca mağdur durumda bırakabiliyor.

Çeviribilim alanında çalışan akademisyenler olarak yazılı çeviri alanını sadece kitap çevirmenliği ile sınırladığımızda, yukarıda ele aldığımız yasal bağlamda teknik çevirileri ve uzmanlık metinleri çevirilerini tanımlamak ve teknik çevirmenlerin sorunlarını dile getirmek güçleşiyor. Teknik çeviri

alanında söz alan konuşmacıların her biri alanın farklı sorunlarına dikkat çekmekle birlikte bu alanda yaygın kanının teknik çevirinin kolay olduğu ve iyi kazanç getirdiği olduğuna dikkat çektiler. Bu genel kanının doğruluğu tartışıldı, teknik çevirinin yaygınlaşan çeviri programları nedeniyle giderek daha az kazanç getiren bir alana dönüştüğüne çok fazla dikkat çeken olmadı. Ancak, noter tasdik ücretlerinin yüksekliğinin çevirmene ödenen miktarın düşmesine neden olduğuna dikkat çekildi. Bu da çeviri bürolarında çalışan çevirmenlerin kazancını azaltan faktörlerden biriydi. Çeviri bürolarının sorunlarına da dikkat çeken Yavuz Yener, bu alanda acımasız bir haksız rekabet ortamı olduğunu vurguladı. Çeviri büroları konusunda, piyasada geçerli bir standart olmadığından, bilgi teknolojilerini kullanarak daha yetkin ve hızlı bir çeviri hizmeti vermek için yatırım yapan çeviri bürolarının zor durumda kaldıklarına ve bu teknolojileri kullanmayan “geleneksel” çeviri bürolarının “ucuz hizmet” anlayışları nedeniyle zarara uğradıklarına dikkat çekildi. Yrd. Doç.Dr. Ebru Diriker, teknik çevirinin kolaylığı konusundaki yaygın kanının “doğruluğunun” tartışmalı olduğunu, teknoloji ithal eden bir ülke olduğumuzdan çevirmenin yeni teknolojilerle ilgili “terimleri” yaratmak zorunda da kaldığını dile getirerek, daha önce de vurguladığım gibi, “işleme eser” tanımını daha geniş bir ölçekte değerlendirmek gerekliliği üzerinde durdu.

Foruma ilham veren girişimlerden biri de dublaj ve altyazı çevirmenlerinin de meslek birliği kurma çabasında olmalarıydı. Ancak, bu çabaları olumsuz bir biçimde sonuçlanmış olsa gerek ki, çağrımıza yanıt verip foruma katılmadılar. Forumda film çevirisinin sorunları üzerine Okan Üniversitesi öğretim görevlilerinden Aslı Takanay konuştu. Takanay, film çevirilerinin telif hakları kapsamında değerlendirilmemesinin, çevirmen adının film jeneriğine eklenmemesinin, bir defaya mahsus ücret ödenmesinin bu alandaki en önemli sorunlar olduğuna dikkat çekti.

Forum, sözlü çeviri alanında çalışan çevirmenlerin çok daha iyi örgütlendiğini gösterdi. Konferans Çevirmenleri Derneği adına konuşan Yiğit Bener derneklerini tanıttı, derneğe kabul standartlarından söz etti. Dernek üyelerinin iç piyasa taleplerini yanıtlayacak sayıda olduklarına dikkat çekti ama AB süreci ve konferans “turizmi” bu alanda çalışacak çevirmen gereksinimini arttıracak gibi görüldüğünden işe yeni başlayacak olanlara önemli tavsiyelerde bulundu. Hacettepe Üniversitesi, öğretim üyelerinden Doç.Dr. Aymil Doğan yeni mezun öğrencilerin bu alanda çalışırken karşılaştıkları zorluklardan, işverenlerin gereken iş koşullarını sağlamadıklarından, kabin ve donanım eksikliğinden ve çevirmenlerin makine gibi algılanmasının zorluklarından söz etti. Boğaziçi Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü öğretim görevlilerinden Dilek Dizdar toplum çevirmenliği konusunda yaşanan sorunlardan söz etti. Dizdar, öncelikle meslekleşme için gerekli ölçütleri ve meslekleşmenin ne olduğunu ele

aldı ve çeviri bölümlerinde mevcut ders programlarının toplum çevirmenliğini de içerek bir biçimde yeniden yapılandırılması ve bu alanının tanımlanıp ilgili dillerin daha kapsamlı belirlenmesi gerektiğini vurguladı.

Yayıncılar Birliği adına Çevirmenler Forumu'na katılan Kenan Kocatürk, kitap çevirisinin iki farklı boyutuna dikkat çekti. İlki, vergi kesintilerinin çevirmene verilen rakamı aşırı düşük hale getirdiği idi. Kitap çevirmenlerin ortak bir dayanışma girişimiyle baskı unsuru oluşturularak en azından gelir ve katma değer vergisi matrahlarının aşağıya çekilebileceğini söyledi. İkincisi ise, yayıncılık dünyasının karşı karşıya kaldığı sorunlarının zincirleme biçimde herkesi etkilediği idi. Kocatürk, yayıncılık dünyasının en önemli sorunlarının, fotokopi ve korsan kitapların yanı sıra, Türkiye'de kütüphanelerin kitap alma konusunda batı standartlarının çok gerisinde olması olduğunu söyledi ve bu konuda herkesin duyarlılık göstermesi gerektiğini vurguladı. Bu duyarlılık vurgusunu ciddi alma gerekliliğini sanırım tüm okurlar kabul edecektir. Çünkü kitap çevirmenleri oturumuna katılan Nihal Yeğınobalı, Tahsin Yücel ve Ülker İnce, esprili ve incelikli bir biçimde dile getirdikleri anılarıyla bu alanda yaşanan emek sömürüsünün ve saygısızlığının yıllardır hiç değişmediğini de göstermiş oldular. Karşılaştıkları olumsuz koşulların büyük bir bölümü yayıncıların duyarsızlıklarından kaynaklanıyor olsa da, yayıncılık dünyasının sorunlarını çevirmenlerle birlikte dile getirmesi ve karşı saflarda değil yan yana çalışmaları hem maddi çıkarları açısından, hem de ülkemiz kültür ortamına sağlanacak fayda açısından çok daha verimli sonuçlar getirebilecektir.

Çevirmenler Forumu'ndan çıkan en önemli sonuç, farklı alan ve çeviri türleriyle meşgul çevirmenlerin önce kendi içlerinde bir meslekleşme çabasına gitmeleri ve sonra bir konfederasyon biçiminde bir araya gelmeyi düşünmeleri ve birbirlerinin sorunlarına duyarsız kalmamalarıydı. FIT üyesi de olan Çeviri Derneği'nin başkanı Prof. Dr. Hasan Anamur'un yaptığı birlik çağrısı bu anlamda en olumlu ve yapıcı katkıyı sağlamış oldu.

NOT: Çevirmenler Forumu ile ilgili daha detaylı bilgi almak isteyenler, Sakine Eruz ve Sabri Gürses'in www.ceviribilim.blogspot.com adresindeki değerlendirme yazılarına bakabilirler.